

NÅGOT UR SMÅKULLAS HISTORIA

Småkulla nämnes första gången i jordboken år 1565 som skattehemman 1 mantal. Senare led är gammal plural av kulle. I mantalslängd för år 1545 skrives namnet Smokolla.

Äldste hittills kände innehavare av gården är "Lars i Småkulla" som finns upptagen som ende ägare av Småkulla i samband med förteckningen över utgående s k boskapspenningar år 1632. Han skattade därvid för följande "Utsäde 2, Stod 1, Stutar 3, Koor 2, Qvigor 2, större fåår 4 mindre fåår 4, Swijn 1" Boskapspenningen uppgick år 1642 i mantalsräntan, varför senare dylika förteckningar ej föreligger.

Av Vättille härads dombok framgår hur nämnde Lars tragiskt omkom genom olyckshändelse: sonen Björn som var smed, råkade skjuta honom av våda år 1644 när han undersökte en pistol, som lämnats till honom att repareras (se bilagt protokoll,

bil. 1).

Åren 1646-47 är nämnde Björn ensam antecknad i mantalslängden (kvarntullslängden) på Småkulla. Senare är flera bönder angivna på gården samtidigt. "Swen i Småkulla" är antecknad åren 1652-57, "Anfast i Småkulla" 1653-64 och "Per i Småkulla" 1653-82. År 1653 finns antecknat att Anfast ägde 1/2 hemman (mantal) Småkulla, Per 1/6 och Swen 1/3, år 1654 var det ändrat till Anfast 1/4, Per 1/12 och Swen 1/6, år 1655 hade de 1/6 var. Från 1654 var alltså Småkulla 1/2 mantal i.s.f. ett helt mantal.

Jordeboken för år 1654 finns bevarad och mycket riktigt finns där också anteckning om att mantalet nedsatts ("förmedlats") till 1/2. Där står om Småkulla: "Hans Excellens Grefve Magnus Delagardie fritt till frälse i wederlag för dhe don. godsens i Skaraborgs Län. --- förmedl. 1/2". Av denna jordebok av år 1654 framgår också vad Småkulla fick erlägga i "ränta" eller skatt per år

I 1659 års jordebok står samma uppgifter bara med den skillnaden att utöver "förmedl. 1/2" står "ödehemman 1/3". Ödehemman står talas om i olika sammanhang i forna tider, särskilt under 1600 - talet. Det kan bero på dödsfall avflyttning från orten våld, krigshändelser m.m. Genom kungörelse från kyrkornas predikstolar erhöll allmogen kännedom om ödelägenheterna, som kunde bli föremål för upptagande och odling.

Angående Småkulla prövade rätten genom "generalfälttygmästarens högvälb. grevens Peer Sparre brev av den 8 april 1665 och denna tingsrätts påföljda original fastebrev den 18 oktober dito anno, det sal. Per Svensson med sin hustru Bothil Larsdotter inlöst hälften av Småkulla, fordom ett helt skattehemman men förmedlat till 1/4 utav sal. kongi. drotsen grefve Magnus De la Gardie ifrån sex års ödesmål till skatter igen".

Det kan väl vara möjligt att "ödesmålet" för en del av Småkulla kan bero på kriget. 1 juli 1657 började Karl X Gustavs första danska krig och då finns vittnesbörd om att en fiendestyrka låg i Bergum och brände och plundrade.

Den "Per i Småkulla" som enligt ovan innehåft hela eller del av Småkulla åren 1653-75 är i mantalslängden för åren 1669, 1671 och 1672 antecknad med efternamnet Svensson. Det är alltså samme bonde som inlöst ödesmålet. Hans far hette alltså Sven, varför det väl är troligt att den Sven som finns antecknad första gången år 1652 på Småkulla är hans far. Förmodligen har Sven avlidit år 1656 eller 1657 ty år 1658 står "enkian Ingri" (eller Ingierd) antecknad. Dessa två Sven och Ingri, skulle kanske då kunna betecknas som äldsta kända förfäder till nuvarande Småkulla-släkten. Per Svensson, hans son, har tydligen avlidit någon gång mellan 1682 och 1699 (mantalslängden finns inte för åren däremellan) ty fr.o.m. 1699 är bl.a. Nils, som i senare längder kallas Persson, antecknad på gården.

År 1700 är utöver Nils med hustru antecknad Anders, Torsten med hustru och "Arfar som tigger". Vilka som är brukare eller inte av Småkulla ägor är svårt att säga. Förmodligen är det tre gårdar. Den

Torsten som här finns nämnd är den äldste som kommit med från Småkulla i kyrkoboken för Bergum. Han avled nämligen enligt dödboken år 1743 i en ålder av 83 år (kyrkböckerna börjar att föras i Bergum år 1741). Tydligt är han dock ingen direkt släkting till senare Småkulla-släkt.

Sid. 3.

En båtsman vid namn Arfur Hansson är skriven på Småkulla från 1665 till 1674. Det är mycket möjligt att det är han som ovan är antecknad som "tigger"; han står antecknad sista året 1704.

Från vintertinget 1706 kan nämnas att Lars, Börge och Arwid i Olofstorp samt Nils i Småkulla pådömdes att restituera till Gudmund på Högen den ollongäld han bevisar sig anno 1704 betalt i Mark (Vättle-borna drev sina svinjordar till Marks härad - egentligen bara till Sätilla socken - och till Nordhalland för att äta bokollon och även ekollon på höstarna!) för deras svin a` 16 öre silvermynt per styck samt betala åter stämningsspengar med 8 öre. I mantalslängden är vår förfader, nämnde Nils (Persson) antecknad åren 1699 - 1725. Från år 1699 är även en Anders antecknad på Småkulla och han finns där till år 1715. Han är antagligen far till den Torsten (Andersson) som enligt dödboken levde till år 1743. Av vad som framgår av bilagda protokoll (bil.2) från vintertinget år 1711 hette tydligt Anders hustru och Torstens mor Ingeborg Larsdotter och en syster till Torsten Anna Andersdotter.

Nils Persson synes ha avlidit omkring år 1725, då hans son Per Nilsson. övertog hans del. Av dödboken vet vi att Per avled den 25.5.1766 av "bröstvärk" 67 år gammal. Han var alltså född år 1699. En "Lars" tjänade först som dräng åt Torsten Andersson och övertog tydligt senare hans gård. Han kallas senare Lars Nilsson. Från år 1732 finns endast Per och Lars Nilsson antecknade som ägare av Småkulla och enligt 1744 års mantalslängd äger de 1/4 mantal vardera. Beviset om att dessa är bröder framgår av ett domstolsprotokoll från vintertinget 1739 då länsman J.G.Billing kärade drängen Per Larsson i Olstorp för det han sistlidne juledag vid hemgången från kyrkan rivit "myssan och huvudbonaden av"

gamla pigan Ingerid Nilsson från Småkulla. Då "inställde sig pigans bröder Per och Lars Nilsson, vilka berättade såsom närmaste anförvanter i pigans ställe, som intygas vara sjuk, förklarande att vid en lid eller backe har Per råkat hinta (hinna i kapp) deras syster, vid vilket tillfälle han rakat eller saklat (ragglat) utför liden, men vet icke om av arghet eller tillfälle han nappat uti pigan, emedan det var halt och glatt, så att myssan fallit utav henne, berätta ock att pigan varken förut eller sedermera haft någon ovänskap eller träta med bemälte Per, ej heller har hon orsak att klaga på något sätt över honom.

Sid. 4.

Jöns A:n berättade sig om denna sak alls ingen kunskap äga mer än att han sett det pigan var avklädd på huvudet och omlagade sig, vet icke heller vem det gjort, som han ock icke hört pigan klaga varken på en eller annan. Utslag: - Så bliver Per Larsson ifrån allt åtal och plikt i det målet frikänd".

Per Nilsson hade minst 3 syskon, utöver Ingerd och Lars finns en Gunla antecknad 1 1730 års längd. Och vid dopet av Lars son Nils år 1747 var "hustru Gunla i Torfhög" kvinnsfadder. Det kan vara samma Gunla, men har inte undersökts.

Per Nilsson berättas om i protokollet från sommaringet år 1729. Då hade fru Christina Lillie (på Aspenäs!) låtit instämma "Pehr Nilsson i Småkulla, Jon Börjesson i Olofstorp, Hans Pehrsson ibm samt ett par till för att de förlidet år huggit bränsle och tillgripit något timmer på säteriet Aspenäs enskilte skog Aspedäljor kallad, varföre de nu av frälsebefallningsmannen Anders Östring tilltalas med påstående om behörig näpst för slik åverkan enligt denna häradsrätts uppviste, förbudsdom under den 15. okt. 1670, som stadgar 40 markers vitesbot, kunnandes de anklagade icke frångå detta sitt förseende men anhålla för deras fattigdoms skull om tillstånd att inom nästa ting sådant hos välbemälta fru få avbedja, i förmodan att vinna tillgift denna gång, som flera hänt, vilka på lika sätt sig förbrutit, varföre vill Rätten, i anseende därtill dem samma begärda råderum ej förvägra, sedan kärendefullmäktigen även sådant bifallit, under förbehåll att därest någon förskoning av hans fru principalinna icke skulle erhållas, saken då i den händelsen måtte dem öppen stå, som

annoterat varder".

Sid. 5.

I denna jordebok står även antecknat om Småkulla "Cronen behållen varit 1 och gammalt 1 allt till 1/2 Skattewrak".

Samma uppgifter~ om smör, hästar ränta o.s.v. finnes även i jordeböckerna år 1805 och 1825 fast med andra siffror. Dock står det antecknat angående förmedlat till 1/2 Skattewrak, som är köpt till Skatte för 100 Cr Srmt efter Kgl. kam. Con.

köpebrev af den 14 april 1747".

Per Nilsson dog alltså 1766 och bouppteckningen efter honom finns bevarad (se bilaga 3). Därav framgår bl.a. att han efterlämnat myndiga söner Petter (gift sig till Olofstorp Utjorden), Anders (vår förfader, Nelly Augustas farfars farfar) och omyndiga söner Nills och Andreas och dottern Annicka. Per Nilssons efterlämnade änka hette Ingeborg Eriskdotter, född 1711, död 15/12.1771 av "bröstvärk".

Även bouppteckningen efter "hustrun Annicka Pärsdotter" från Småkulla som avled år 1792, finns bevarad. Hon var sondotter till Lars Nilsson och föddes år 1759. Vid sin död var hon alltså 33 år och efterlämnade mannen Sven Svensson och 4 omyndiga söner. Mannen gifte då om sig den 1/1 1794 med Annickas syster Britta Persdotter, född 1772, och fick med henne ytterligare minst 6 barn.

Denne Sven Svensson instämde till hösttinget 1795 Nils Olsson och drängen Anders Andersson på Olofstorp Heden med påstående det de måtte ersätta honom värdet av en stut och en qviga, som innevarande år blivit av varg dödade den dag då svarandena varit ansvariga för vallgången och den försummat. Sven Svensson avstår dock från käromålet till brist på bindande bevis.

Per Nilssons son Anders Persson övertog år 1759 gården 1/4 mantal. Han var född 1733 och vigdes den 30/12 1759 med Ingrid Persdotter (eller Andersdotter) från Utjorden. Anders dog den 2/11 1815 och Ingrid den 15/1 1802 av "magsjuka".

Sid. 6.

Barn av Anders Persson Och Ingrid Persdotter (Andersdotter) :

Peter Andersson född den 9/12 1760 död den 12/5 1763 i koppor,

Sven Andersson född den 23/1 1763, död den 18/8 1765 av "okänd sjuka"

Petter Andersson föddes 1766 19/1 i Bergums församling, Älvsb.län som av Anders i Småkulla. Petter Andersson dog 1845 30/3 i Bergums förs., Småkulla.

Petter Andersson och Ingeborg Börjesdotter vigdes 1794 2/2 i Bergums förs..

Ingeborg Börjesdotter föddes 1764 16/9 i Bergums förs. som dotter av Börje i Gullered. Ingeborg Börjesdotter dog 1844 9/12 i Bergums förs. Småkulla.

Sven Andersson föddes den 30/10 1768.

Ingeborg Andersdotter föddes den 1/1 1772.

Barn av Petter Andersson och Ingeborg Börjesdotter:

Nils Pettersson född 1800 24/12 i Bergums förs., Småkulla. Nils Pettersson och Annika Jönsdotter vigdes 1828 7/4 i Bergums förs.. Annika Jönsdotter föddes 1798 9/1 i Bergums förs. som dotter av Jöns Thorson och Anna Maria Petersdotter, Utjorden.

Johannes Pettersson född 1804 3/9 i Bergums förs., Småkulla. Johannes Pettersson dog 1859 19/12 i Bergums förs., Grisared. Johannes Pettersson och Catarina Olofsdotter vigdes 1830 27/6 i Bergums förs.. Catarina Olofsdotter föddes 1811 11/1

i Bergums förs. som dotter av Olof Andersson och Karin Jonasdatter, Grisared, förnamnet stavas i födelse- och dopboken Katrina.

Ingeborg Pettersdotter föddes 1795 4/5 i Bergums förs., Småkulla.

Peter Jönsson och Ingeborg Pettersdotter vigdes 1824 28/3 i Bergums förs.. Peter Jönsson föddes 1791 14/8 i Bergums förs. som son av Jöns Torson och Anna Maja Petersdotter, Utjorden.

Barn av Nils Pettersson och Annika Jönsdotter:

August Nilsson föddes 1829 13/1 i Bergums förs., Småkulla och dog 1829 10/3 i Bergums förs., Småkulla.

Johannes Nilsson föddes 1830 5/6 i Bergums förs., Småkulla. 1864 är Johannes Nilsson antecknad i Bergum, Småkulla. Johannes Nilsson och Maria Christina Andreasdotter vigdes i Bergums förs. 1864 17/4. Maria-Christina Andreasdotter föddes

1844 6/10 i Bergums förs. som dotter av Andreas Jonasson och Johanna Olsdotter, Vråssered, Nedergården.

Sid. 7.

August Johan Nilsson föddes 1833 30/10 i Bergums förs., Småkulla och dog 1846 17/12 i Bergum, Småkulla.

Zacharias Nilsson föddes 1836 12/6 i Bergums förs., Småkulla och dog 1837 13/1 i Bergums förs., Småkulla.

Äldsta husförhörslängd för Bergum är för åren 1820 - 21. Då fanns följande antecknade på Småkulla:

¼ mantal m	Peter Andersson	1766 jan 19	Kyrkvård
h	Ingeborg Börjesdotter	1764 september 16	
Son	Nils	1800 Dec. 24	
Son	Johannes	1804 september 3	
dr	Ingeborg	1795 Maj 4	
1/8 mantal	m	Sven Andersson	1792
h	Annika Svensdotter	1794 Jan 10	

Son	Andreas	1813 Okt. 6	
Dr	Anna Maja		1814 Maj. 6
1/8 mandat	m	Sven Svensson	1781
	h	Anna Christina Andesdotter	1784 aug. 6
Son	Sven	1812 Maj 5	
Son	Peter	1815 Feb. 1	
Dr	Anna	1805 okt. 15 (nov. 5)	
Dr	Annika	1808 aug. 1	
Dr	Lisa	1818 feb. 16	

Bilaga 1.

Från Vättle härads dombok

År 1645. Den 31.10. Framstod för Rätten cronones befallningsman välbetrodde Arwid Börjesson och anklagade Björn Larsson i Småkulla, en smed å skatte boendes, det han haver av våda och oförvarandes ihjälskjutit sin gamle fader Lars i Småkulla med en pistol, alltså efter bemälte Björn därutinnan varit förhörd och tillfrågad, bekände han med gråtande tårar saken sålunda tillgången vara och passerad, nämligen att åtta dagar efter näste måndagen före juldagen förledne år var han bortgången neder till landsvägen att där uppvakta om några bönder skulle komma och resa till Göteborg med spannmål och han sedan kunde få köpa en skäppa till sitt hus, hade emellertid en ryttare under Lars Frijs compagni, som däromkring i borgläger låg, burit till honom en pistol, som något ofärdig var, och begärt smeden skulle honom (pistolen.) ferda (göra färdig, laga?) men när smeden hemkom, berättade de i huset hemma voro, honom om pistolen, och han lät ligga honom (pistolen förstås.?) och gick i smedjan. Om aftonen när han inkom i huset utur smedjan, tog han pistolen och skulle se vad som honom fattades. Spände honom upp en gång och annan, tog låsen ifrån och satte honom (den.) till igen och spände upp honom, vilken strax nederslog, spände honom andra gången, vilken litet blev ståendes,

men förr än smeden visste ett ord av gick fjädern lös och hjulet, som dock alls intet krut var på, rev av sig själv eld och gick lös och drabbade så sin fader, som där med en ryttare och en gäst Nils Nilsson stod vid bordet, att han strax stalp ned och blev död, begråter sitt oförseende och vådliga gärning och beder om nåd. - Nämnden hade aldrig hört att Biörn med sin fader varit oense, förtretligt eller oroligt med honom levat, utan sin fader ärat och honom fött och underhållit efter sin råd, har för sin gamle faders skull övergivit att flytta till Göteborg, på det han honom icke allena förlåta (övergiva.) skulle.

Bilaga 2.

Från vintertinget 1711. 17.2. § 12. Alldenstund gårdagen saken, som kapellanen vyrdig herr Jöns Ahlqvist låtit instämma Anna Andersdotter och dess moder Ingeborg Larsdotter i Småkulla tillika med sin piga Karin Torkelsdotter, för der de skolat tubbat herr Jöns hustru att ifrån honom resa, jämväl hon Anna Andersdotter varit den andra adventssöndagen henne följaktlig till Göteborg, intet kunde företagas förrän man finge inhämta bemälte hustrus Anna Maria Lunds berättelse, infann hon sig och berättade att när hon först kom uti sin mans hus och vid ett och annat befallt pigan Karin Torkelsdotter att göra, var hon motsträvig, och när hon för sin olydnad fick bannor, hotade hon därmed att hon skulle klaga för husbon den, när han kommer hem, så skulle väl hon matmodern få fel därför, men när hon såg sig intet därmed kunna utverka, ville hon ställa sig in uti hennes sin matmoders gunst och begynte så för henne förtala mannen o.s.v.

Bilaga 3:1

År 1767 den 24 Februari upprättad Laga Bouppteckning på Qvarlåtenskapen efter min aflidna man Pehr Nilsson i Småkulla som efter sig lämnat myndiga söner Nills och Andreas Persöner samt dottern Annika Pehrsdotter. Närvarande här vid tillstädes undertecknad Enka med ofvannämnda myndiga Söner tillika å de omyndigas vägnar som gode män Hans Eriksson i Uppeg. Östra Bergum samt Torsten Pehrsson i Nohlg, Torfhög, då Egendomen således befanns som nedan förmäles nämbl.

Fastighet fins ingen utan har avlidne mannen som des egen inköpte Aflinge Jord samma till Sonen Anders Persson försåldt med betingningar Af Livstids bröd och undantag samt utfästad Kiöpe Summa till de öfrige Barnen 50 Cr Srmt tillika med Skuldernas betalande 389 Cr 24/3 D mynt likmätigt

Bergum

Bergum betyder bygd vid berg och vår väl anses väl valt. Socken är den fornsvenska benämningen på ett landsbygdsområde, där invånarna sökte sig till en gemensam kyrka. Detta stämmer bra in på Bergum med sin medeltida kyrkplats uppe på det centralt benägna Snipeberget. Bergums socken ingick i Stora

Lundby kommun 1953-1966. Socken ingick därmed även i Älvsborgs län fram till 1967, då den införlivades med Göteborg.

Bergum bildar tillsammans med socknarna Angered, Stora Lundby, Lerum och Skallsjö det urgamla Vättle härad. Det första skriftliga belägget för häradet kommer från 1286 och namnet stavades då "Vaetlo". Detta namn syftar på vatten.

Bergum

BERGUMS socken av Vättle härad ligger kring Lärjeån. Bergen i dess norra del gå jämte angränsande trakter i grannsocknarna under benämningen Vättle-fjäll. Här ligga inom Bergum sjöar på ända till 95 m. höjd över havsytan. Den odlade bygden ligger i Lärjeåns dalgång. Kyrkbyn här är "bygden vid bergen", "Berghem", varav sedan blivit "Bergum". Areal: 56,65 kvkm. Enligt 1938 års fastighetstaxering är ägovidden: 1.228,4 har åker, 32 slätteräng, 17,5 kultiverad betesäng, 133,5 annan betesäng, 2.301 skogsmark, 1.510 övrig mark. Jordbruksvärde: 2.244.700 kr. I jordbruksvärdet ingående värde å skogsmark: 84.100 kr. Skogsvärde: 154.700 kn Tomt- och industrivärde: 36.000 kr. Invånarantal: 1.058 (1940).

"Biergheem" nämnes 1415. I kyrkligt avseende är socknen annex till Angered. Kyrkan är uppförd i sten 1775 men blev ej fullt färdig förrän 1778, då inredningen och målningen även var klar. År 1886 företogs en genomgripande reparation. Trätunnvalv med målningar tillkom på 1700-talet. Predikstolen lär enligt en å densamma anbragt inskrift förskriva sig från år 1796, då dåvarande kyrkoherden Anders Banck m. fl. lät tillverka densamma. På ett i kyrkan befintligt väggur läses följande: "Till kyrkans prydnad uppsatt 1801". Den gamla kyrkan var uppförd i sten vid obekant tid men omtalas redan år 1564 under danskarnas härjningar i dessa trakter, då den av den danske kommandanten Jens

Holgersson Ulfstands folk användes till magasin. Även år 1676 utsattes kyrkan för danskarnas härjningar, då general Gyldenlöw hemsökte socknen.

- Kyrkoherde: Almén, Eric Richard. Ur Gods Och Gårdar 1940

Den 1991.12.31 vad folkmängden i Bergum 2.863 Ur FOCUS 99 ©
Norstedts

Bergum, församling i Göteborgs kommun (O-län), belägen i stadens nordöstra del, 3 185 inv. (1998). Kyrkan, med målningar från 1778 i trätunnvalven, har anor från 1200-talet.

Olofstorp heter järnvägsstation i Bergum

Kulturhistoria och äldre byggnader

Vid sekelskiftet 1900 byggdes Västgötabanan ut och kring Olofstorps station växte en mindre tätort fram. I närheten låg redan komministerboställe och prästgård och nu placerades flera andra viktiga byggnader i anslutning till stationen, bl a nya folkskolan, lanthandel, missionshus och församlingshem. Under 1930-talet byggdes sommarstugeområden i Olofstorp. Efter 1950 har flertalet av stugorna omvandlats till permanentbostäder. Järnvägen lades ner 1967 och det före detta spårområdet är nu gång och cykelbana. Under 1990-talet har flera bostadsområden byggts ut i samhället.

Folkmängd: år 2006 3 958 inv



Bergums Kyrka

Uppdaterad den 04 februari 2009

⊙ Tillbaka

//